

YE YAŞADIKÇA

eğitim

ÜÇ AYLIK
EĞİTİM DERGİSİ

113. sayı

Bünyamin Bavlı
Doç. Dr. Çetin Semerci

Eleştirel Düşündürme

Armağan Erman

İletişim Aracı Olarak Dil

Neslihan Durmuşoğlu

İkinci Dil Edinimi

Eğitim Uzmanı-Pedagog

Kadriye Işıklar

SİHİRLİ DEĞNEK, EĞİTİM KOÇU

Denge denge denge

Beslenme Uzmanı

Ayşe Cengiz

Öğrencilerde Obezite (Şişmanlık)

Sorunu ve Çözüm Önerileri

Arş. Gör. Burcu Sarı

Doç. Dr. Ebru Aktan Acar

Erken Çocukluk Dönemi Okuma-Yazmaya

Hazırlık Sürecinde Anne-Babalara Öneriler

Emekli Türkçe Öğretmeni

Celil Altın

Okullarımızda Yazılı

Sınavların Önemi

Yaşadıkça Eğitim Dergisi Editörü

Dr. Yüksel Yeşilbağ

İçe Dönük

Olmanın İyi Yönü

Dışadönükler Neden

Fazla Önemseniyor

Ocak-Şubat-Mart 2012 / 1

Fiyatı: 7,50 TL

Eleştirel Düşündürme

“Eleştirel düşündürme, bireyin soru sormasını ve okuduklarını kendi cümleleriyle ifade etmesini sağlama ile birlikte tartışma ortamlarının oluşturulması ve günlük tutmaları yönünde teşvik edilmesidir (Lunney vd., 2007, 88). Eleştirel düşündürmede öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Öğretmen, okuyan, öğretirken öğrenen, öğrenciye saygılı ve onları küçümsemeyen, değer veren ve önyargısız olmak zorundadır.”

Özet

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve Türkçe öğretmenlerinin öğrencileri eleştirel düşündürmeye dönük görüşlerini belirlemektir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma evrenini Diyarbakır ili merkez ilçelerindeki ilköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem ise, bu evrenden tesadüfi yollarla seçilen 81 Fen ve Teknoloji öğretmeni, 102 İngilizce öğretmeni, 78 Matematik öğretmeni ve 102 Türkçe öğretmeni-dir. Araştırmanın ölçme aracı, 27 kapalı uçlu ve 1 açık uçlu olmak üzere toplam 28 sorudan oluşmaktadır. Ölçme aracı hakkında Fırat Üniversitesi'ndeki 5 öğretim üyesinden (2 doçent ve 3 yardımcı doçent) uzman görüşü alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin (%68.7) çoğunluğu kalabalık sınıfların eleştirel düşünmeyi engellediğini belirtmişlerdir. Erkek (%42.3) ve kadın (%52.9) öğretmenlerin çoğunluğu “çok yönlü dü-

* Bu çalışma, B. Bavlı'nın “İlköğretim İkinci Kademe Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve Türkçe Öğretmenlerinin Eleştirel Düşündürmeye Dönük Görüşleri” konulu yüksek lisans tezinden ortaya çıkarılmıştır.

şündürmek için eleştirel düşündürmek istediklerini” belirtmişlerdir. Erkek (%62.4) ve kadın (%71.3) öğretmenlerin çoğunluğu eleştirel düşünmenin tanımı olarak Chance'nin “Olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme yeteneğidir” tanımını benimsemişlerdir. Bu nedenle eleştirel düşündürmede öncelikli olarak bu tanımdan yararlanılabilir.

Anahtar kelimeler: Eleştirel düşündürme, eleştirel düşünme, eleştiri.

Giriş

Thomas Jefferson “Demokrasi, düşünmeyen vatandaşlarla hayatta kalamaz” diye düşünmektedir. Hızla değişen dünyada ve demokraside düşünen bir vatandaş olmak bireysel, sosyal, ekonomik ve politik konularda yorum yapma yeteneği gerektirir. Bunu hakkıyla yapabilmek ise eleştirel düşünmeyi gerektirir (Beyer, 1995, 28). Düşünmenin bir boyutu olarak kabul gören eleştirel düşünme, bireyin neye inandığı ya da ne yapacağına karar vermede odaklanan kıyaslanabilir bir yansıtıcı düşünmedir (Ennis, 1986: 10). Bir başka anlamda, tartışma çerçevesinde gerekçelerle bir kararsızlığı ikna etme becerisidir (Gaforth, 1999). Bu beceri, disiplin epistemolojisi, içeriği anlama ve bilgiye dayalı özel bir disiplin alanıdır (McPeck, 1981 akt. Mason, 2008, 3). Eleştirel düşünmenin kapsamlı bir tanımı şu şekildedir: Olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme yeteneğidir (Chance, 1986 akt. Safi, 2007, 2). Eleştirel düşünme, bu anlamıyla kişiye özgü ve öğrenilebilir bir beceridir. Bu becerinin öğretilmesi eleştirel düşündürmedir.

Eleştirel düşündürme, bireyin soru sormasını ve okuduklarını kendi cümleleriyle ifade etmesini sağlama ile birlikte tartışma ortamlarının oluşturulması ve günlük tutmaları yönünde teşvik edilmesidir (Lunney vd., 2007, 88). Eleştirel düşündürmede öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmen, okuyan, öğretirken öğrenen, öğrenciye saygılı ve onları küçümsemeyen, değer veren ve önyargısız olmak zorundadır (Gürkaynak, Üstel ve Gülgöz, 2008, 18). Ayrıca, öğrencileri eleştirel düşündürdiren bir öğretmen, önce kendisi eleştirmeyi ve sorgulamayı bir davranış haline getirmiş olmalıdır (Aybek, 2007, 6-7). Eleştirel düşündürme, öğrencinin bir konu üzerinde düşünmesini sağlamaktır. Bunun için ödev yaptırma, tartışma, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme tekniği, kubaşık öğrenme, örnek olay ve sokratik öğretim gibi birçok yöntem ve teknik kullanılabilir. Sınıf ortamında bu teknikler kullanıldığında öğrenci düşünmek zorunda kalacaktır.

Eleştirel düşündürülen birey, sorunları araştırır, soru sorar, statükoya meydan okuyan yeni cevaplar arar, iyi ya da kötü için kullanılabilen yeni bilgiler keşfeder, otoriteyi ve geleneksel inançları sorgular, dogmalar ve doktrinleri reddeder (Eklof, 2005,132). Ming-Lee Wen (1999), eleştirel düşünen bireyleri araştırma sürecine dahil olan, geniş düşünen, özgür düşünen ve yeniden kurgulayan bireyler olarak

“Eleştirel düşündürme, öğrencinin bir konu üzerinde düşünmesini sağlamaktır. Bunun için ödev yaptırma, tartışma, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme tekniği, kubaşık öğrenme, örnek olay ve sokratik öğretim gibi birçok yöntem ve teknik kullanılabilir.”

tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Milli Eğitim programlarının öğrencileri eleştirel düşündürmeye yönelik etkinlikleri teşvik etmesi, öğretmenlere belirli bir sorumluluk yüklenmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öğrencileri eleştirel düşündürme konusunda görüşlerine başvurulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve Türkçe öğretmenlerinin öğrencileri eleştirel

düşündürmeye dönük görüşlerini belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde cinsiyet, hizmet süresi ve alan değişkenlerine göre şu alt sorulara cevap aranmıştır:

İlköğretim ikinci kademe Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve

Türkçe öğretmenlerinin;

1. Eleştirel düşünmenin tanımı, öğrencileri eleştirel düşündürmeye dönük isteklilik ve gerekçeleri konusunda görüşleri nelerdir?
2. Eleştirel düşündürme etkinlikleri konusunda görüşleri nelerdir?
3. Eleştirel düşünmenin önündeki engeller konusunda görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2009, 77). Bu araştırmada eleştirel düşündürmeye ilişkin görüşler ortaya konulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Diyarbakır ili merkez ilçelerinde yer alan (Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir) ilköğretim kurumlarında (Görme Engelliler İlköğretim Okulu, İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, Normal ilköğretim Okulu ve Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) görev yapmakta olan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise 2010 -2011 eğitim – öğretim yılı, Diyarbakır il merkezinde yer alan ilköğretim kurumlarının ikinci kademesinde görev yapmakta olan 81 Fen ve Teknoloji öğretmeni, 102 İngilizce öğretmeni, 78 Matematik öğretmeni ve 102 Türkçe öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmaya 4 farklı branştan 363 öğretmen katılmış olup, bu sayı evrende ilgili branşlarda görev yapmakta olan 1443 öğretmen arasından tesadüfi yolla seçilmiştir. Ölçme aracı, 4 seçenekli 3 soru, 5 seçenekli 5 soru, 6 seçenekli 10 soru, 7 seçenekli 7 soru ve 8 seçenekli 2 sorudan oluşan 27 kapalı uçlu ve 1 açık uçlu olmak üzere toplam 28 sorudan oluşmaktadır. Ölçme aracı hakkında Fırat Üniversitesi'ndeki 5 öğretim

üyesinden (2 doçent ve 3 yardımcı doçent) uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri neticesinde yapılan düzeltmelerle ölçme aracına son hali verilmiştir. Katılımcılara anketlere katılımın tamamen gönüllülüğe dayalı olduğu belirtilmiştir. Verilerin çözümlenmesi, istatistik paket programlarıyla yapılmıştır.

Bulgular

Aşağıda elde edilen bulgulardan bazılarının özeti verilmiştir:

1. Birinci alt amaca ilişkin bulgular

Birinci alt amaca ilişkin bulgular özet olarak aşağıda verilmiştir: Erkek (%62.4) ve kadın (%71.3) öğretmenlerin çoğunluğu eleştirel düşünmenin tanımını Chance'nin "Olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme yeteneğidir" (Chance, 1986 akt. Safi, 2007, 2) olarak benimsemişlerdir. Erkek (%42.3) ve kadın (%52.9) öğretmenlerin çoğunluğu "çok yönlü düşündürmek için eleştirel düşündürmek istediklerini" belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin öğrencileri eleştirel düşündürmeye çok istekli (%54.2) oldukları ve çok yönlü düşündürmek (%47.6) için bunu yaptıkları görülmektedir. Buradaki bulgular, cinsiyette olduğu gibi hizmet durumu ve alan (Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve Türkçe öğretmenleri) değişkenine göre de bir farklılık göstermemektedir.

2. İkinci alt amaca ilişkin bulgular

İkinci alt amaca ilişkin bulgular özet olarak aşağıda verilmiştir: Cinsiyete göre öğretmenlerin öğrencilerine ev ödevi türlerinden hangilerini verdikleri incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($P > 0.05$ $Z = 8.962$ $Sd = 5$). Erkek (%30.7) ve kadın (%31.6) öğretmenlerin çoğunluğu "Yazma ödevleri" verdiklerini belirtmişlerdir. Cinsiyete göre öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde öğrencilere karşı yaklaşımlarında neleri benimsedikleri incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek (%43.4) ve kadın (%43.7) öğretmenlerin çoğunluğu "Karşı çıkmak değil anlamak amacıyla dinlediğini" belirtmiştir. Cinsiyete göre öğretmenlerin eleştirel düşünmeyi teşvik etmede alt boyutlardan hangilerine ağırlık verdikleri incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($P > 0.05$ $Z = .559$ $Sd = 4$). Erkek (%48.7) ve kadın (%47.7) öğretmenlerin çoğunluğu "Etkili soru sorabilme" becerisine ağırlık verdiğini belirtmiştir. Cinsiyete göre Schafersman'ın (1991) "Nitelikli bir yazı (yazma) iyi bir eleştirel düşünmenin simgesidir" cümlesine öğretmenlerin ne düzeyde

“Cinsiyete göre eğitim sistemi ile ilgili eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörlerin neler olduğu incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek (%51.3) ve kadın (%52.3) öğretmenlerin çoğunluğu düşünmeyi engelleyen faktörün "sınav sistemi" olduğunu belirtmişlerdir.”

katıldıkları incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($P > 0.05$ $F = 2.600$ $Sd = 1$). Erkek (%85.2) ve kadın (%82.2) öğretmenlerin çoğunluğu "evet" olarak belirtmişlerdir. Bu anlamda, öğrencileri eleştirel düşündürmek için kompozisyon türü yazıların yazdırılması gerekir.

İkinci alt amaçlardaki bulgular, cinsiyette olduğu gibi genel anlamda hizmet durumu ve alan (Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve Türkçe öğretmenleri) değişkenine göre bir farklılık göstermemektedir. Sadece, alan değişkenine göre öğretmenlerin öğrencilerine ev ödevi türlerinden hangilerini verdikleri incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İngilizce öğretmenlerinin (%50.0) çoğunluğu "Yazma ödevleri", Fen ve Teknoloji (%32.1) ve Matematik (%33.8) öğretmenlerinin çoğunluğu "proje görevi" ve Türkçe Öğretmenlerinin (%32.4) çoğunluğu "Okuma ödevleri" verdiklerini belirtmişlerdir.

3. Üçüncü alt amaca ilişkin bulgular

Üçüncü alt amaca ilişkin bulgular özet olarak aşağıda verilmiştir: Cinsiyete göre nelerin öğrencilerin eleştirel düşündürmesini engellediği incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek (%66.7) ve kadın (%70.7) öğretmenlerin çoğunluğu "Sınıfların kalabalıklığı" olarak belirtmişlerdir. Cinsiyete göre sınıfta eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin cevapları incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek (%38.4) ve kadın (%35.1) öğretmenlerin çoğunluğu eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörü "Körü körüne bağlılık" olarak ifade etmişlerdir.

Cinsiyete göre eğitim sistemi ile ilgili eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörlerin neler olduğu incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek (%51.3) ve kadın (%52.3) öğretmenlerin çoğunluğu düşünmeyi engelleyen faktörün "sınav sistemi" olduğunu belirtmişlerdir.

Cinsiyete göre eleştirel düşündürmeyi engellemede nelerin anahtar rolü oynadığı incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($P > 0.05$ $F = 7.016$ $Sd = 3$). Erkek (%29.6) öğretmenlerin çoğunluğu "öğrencinin ailesi"nin eleştirel düşünmeyi engellemede anahtar rol oynadığını ve kadın (%33.9) öğretmenlerin çoğunluğu "öğrencinin kendisi"nin eleştirel düşünmeyi engellemede anahtar rol oynadığını belirtmişlerdir.

Cinsiyete göre ders içi etkinliklerde öğretmenlerin kullanmakta oldukları soruların Bloom taksonomisine esas olan soru türlerinden hangileri ile daha çok ilintili olduğu incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek (%37.6) ve kadın (%37.4) öğretmenlerin çoğunluğu "anlama" ile ilintili olduklarını belirtmişlerdir.

Üçüncü alt boyutta cinsiyet gibi hizmet süresi ve alan değişkenine göre de benzer bulgular elde edilmiş ancak şu bulgularda farklılık gözlenmiştir:

Hizmet süresine göre eleştirel düşündürmeyi engellemede nelerin

anahtar rolü oynadığı incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Hizmet süresi 01-09 yıl arasında olan (%36.1) öğretmenlerin çoğunluğu “öğrencinin kendisi”nin, hizmet süresi 10-19 yıl arasında olan (%27.5) ve 20-29 yıl arasında olan (%37.0) öğretmenlerin çoğunluğu “öğrencinin ailesi”nin ve hizmet süresi 30 yıl ve üzeri olan (%28.6) öğretmenlerin çoğunluğu “öğrencinin kendisinin” ve “öğrencinin arkadaş çevresinin” eleştirel düşündürmeyi engellemede anahtar rol oynadığını belirtmişlerdir.

Alan değişkenine göre göre sınıfta eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörlerin neler olduğu incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İngilizce (%35.7) ve Matematik (%36.6) öğretmenlerinin çoğunluğu “önyargılar”ı, Fen ve Teknoloji (%41.0) ve Türkçe Öğretmenlerinin (%37.3) çoğunluğu “körü körüne bağlılık”ı eleştirel düşünmeyi engelleyen bir faktör olarak görmekte-dirler.

Mezun olunan bölüme göre eleştirel düşündürmeyi engellemede ne-lerin anahtar rolü oynadığı incelendiğinde, istatistiksel olarak anlam-lı bir farklılık bulunmamıştır ($P > 0.05$ $F_{2, 13.006}$ $Sd = 12$). İngi-lizce (%37.5), Fen ve Teknoloji (%33.3) öğretmenlerinin çoğunluğu “öğrencinin kendisinin”, Matematik (%31.0) ve Türkçe Öğretmen-lerinin (%29.4) çoğunluğu “öğrencinin ailesinin” eleştirel düşündür-meyi engellemede anahtar rolü oynadığını belirtmişlerdir.

Alan değişkenine göre ders içi etkinliklerde öğretmenlerin kullan-makta oldukları soruların Bloom taksonomisine esas olan soru tür-lerinden hangileri ile daha çok ilintili olduğu incelendiğinde, ista-tistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İngilizce (%40.2), Fen ve Teknoloji (%38.5), Türkçe Öğretmenlerinin (%40.2) çoğun-luğu kullanmakta oldukları soru tiplerinin “anlama” ile, Matematik (%39.4) öğretmenlerinin çoğunluğu ise “uygulama” ile daha çok ilintili olduğunu belirtmişlerdir. Matematik ve Türkçe öğretmenleri, Fen ve Teknoloji, İngilizce öğretmenlerin aksine ders içi etkinlikler-de kullanmakta oldukları soruların “yaratma” ile hiç ilinti olmadık-larını belirtmişlerdir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe Fen ve Teknoloji, İn-gilizce, Matematik ve Türkçe öğretmenlerinin öğrencileri eleştirel düşündürmeye dönük görüşlerini belirlemektir. Araştırmada, Fen ve Teknoloji, İngilizce, Matematik ve Türkçe öğretmenlerin çoğunluğu “Çok yönlü düşündürmek için eleştirel düşündürmek istediklerini” belirtmişlerdir.

Fen ve Teknoloji ile Türkçe öğretmenleri eleştirel düşünmeyi engelle-yen faktörün körü körüne bağlılık olduğunu, İngilizce ve Matematik öğretmenleri ise önyargılar olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Hizmet süresi 30 yıl ve üzeri olan öğretmenler eğitim sistemi ile ilgili eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörü, öğretimde bilgi aktarımına önem verilmesi ve öğrenci sayılarının fazlalığı olarak ifade etmişlerdir. Ab-dulkerim Karadeniz tarafından “Liselerde eleştirel düşünme eğitimi” adlı araştırma öğretmenlerin bu yöndeki görüşlerini desteklemekte-

“Alan değişkenine göre göre sınıfta eleştirel düşünmeyi engelleyen faktörlerin neler olduğu incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İngilizce (%35.7) ve Matematik (%36.6) öğretmenlerinin çoğunluğu “önyargılar”ı, Fen ve Teknoloji (%41.0) ve Türkçe Öğretmenlerinin (%37.3) çoğunluğu “körü körüne bağlılık”ı eleştirel düşünmeyi engelleyen bir faktör olarak görmekte-dirler.”

“ Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kullanmakta oldukları soruların Bloom taksonomisine esas olan soru türlerinden anlama ile daha çok ilintili olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumda, öğretmenlerin öğrencileri eleştirel düşündürmede başarısız oldukları şeklinde yorum yapılabilir çünkü hatırlama, anlama ve uygulama alt düzey düşünme becerilerini oluştururken, analiz, değerlendirme ve yaratma üst düzey düşünme becerilerini (Şahinel, 2007,37) içermektedir.”

dir. Eğitimde bilgi aktarımının ezber olgusunu ortaya çıkardığını bu durumun bireyi karşılaştığı bilgileri hiç düşünmeden, sorgulamadan ve belirli kriterlere tabi tutmadan kabul etmeye sevk ettiğini ifade etmektedir (Karadeniz, 2006, 75).

Öğretmenlerin kullanmakta oldukları soruların Bloom taksonomisine esas olan soru türlerinden hangileri ile daha çok ilintili olduğu incelendiğinde, Erkek (%37.6) ve kadın (%37.4) öğretmenlerin çoğunluğu “anlama” ile ilintili olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum Bartolome'nin (1968) doktora çalışmasında elde ettiği bulgularla paralellik göstermektedir. Bartolome öğretmen sorularının analizi üzerine yaptığı araştırmada 6 ilköğretim öğretmenin 108 derste sormuş olduğu 7,476 soruyu incelemiş, sorulan öğretmen sorularının üst düzey düşünmeyi sağlayacak nitelikte olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Ghazali, 1997, 77). Ayrıca Hassard ve Dias “Bilim Öğretme Sanatı” adlı eserinde öğretmenlerin sınıfta ne tür sorular sorduğuna ilişkin sorusunda öğretmen sorularının %60'nın hatırlamaya dönük sorular, %20'sinin yüksek bilişsel süreçler içeren sorular ve geri kalan %20'sinin ise yargılama ile ilgili olduğu sonucuna ulaştığı görülmektedir (Hassard ve Dias, 2008, 334).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kullanmakta oldukları soruların Bloom taksonomisine esas olan soru türlerinden anlama ile daha çok ilintili olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumda, öğretmenlerin öğrencileri eleştirel düşündürmede başarısız oldukları şeklinde yorum yapılabilir çünkü hatırlama, anlama ve uygulama alt düzey düşünme becerilerini oluştururken, analiz, değerlendirme ve yaratma üst düzey düşünme becerilerini (Şahinel, 2007,37) içermektedir. Diğer taraftan, Özgür (2007) “ Öğretmen soruları: Öğrencileri eleştirel düşündürür mü?” adlı yüksek lisans tez çalışmasında öğretmen sorularının eleştirel düşünmeyi ne derecede teşvik ettiğini araştırmış, araştırma neticesinde öğretmenlerin sınıf içerisinde sordukları soruların üst düzey sorular olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Özgür, 2007, 75). Bu sonuçlar yapılan yorumu desteklemektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kalabalık sınıfların eleştirel düşündürmeyi engellediğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan, Şentürk tarafından yürütülen “İlköğretim programının eleştirel düşünmeyi geliştirmesine ilişkin öğretmen görüşleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışması neticesinde elde ettiği verileri bu durumu destekler mahiyettedir. Şentürk araştırmasında kalabalık sınıflarda eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılmadığını, öğrenci sayısı ve kazanımların ters orantılı olduğunu belirtmiştir (Şentürk, 2009, 93). Araştırmaya ilişkin öneriler aşağıda verilmiştir:

1. Fen ve Teknoloji, İngilizce, Türkçe ve Matematik öğretmenlerinin genel anlamda eleştirel düşündürmede yetersiz kaldıkları görülmektedir. Bu konuda öğretmenlerin bir program dahilinde hizmet içi eğitimine gereksinim duyulmaktadır. Bu program içerisinde sınıftaki etkinliklerde, tartışmalarda, ödevlerde

ve değerlendirmelerde eleştirel düşünürmenin nasıl yapılacağına ilişkin bilgi ve beceriler yer almalıdır.

2. Erkek (%62.4) ve kadın (%71.3) öğretmenlerin çoğunluğu eleştirel düşünmenin tanımı olarak Chance'nin "Olguları analiz etme, düşünce üretme ve onu örgütleme, görüşleri savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma, tartışmaları değerlendirme ve problem çözme yeteneğidir" tanımını benimsemişlerdir. Bu nedenle eleştirel düşünme tanımı verilirken bu tanımdan öncelikli olarak yararlanılabilir.
3. Öğretmenlerin çoğunluğu yazılı yoklamaları kullanmaktadır. Bu nedenle, öğretmenlere yazılı yoklama sınav türünü kullanırken eleştirel düşünürmeyi sağlayacak analiz, değerlendirme ve yaratma düzeyinde nasıl soru hazırlanması gerektiğinin öğretilmesi gerekmektedir.
4. Öğrencileri eleştirel düşünürürebilmek için öncelikle ilgili engellerin ortadan kaldırılması gerekir. Bunun için öğretmenlerin sınıflarda 20-30 öğrenciye hizmet vermesi, ezbere eğitimin ortadan kaldırması ve ders içeriklerinin özgün etkinliklerle doldurması gerekir.
5. Öğrencilerin eleştirel düşünürülememesinin bir sebebi de sınav sistemidir. Sınav sisteminde eleştirel düşünürmeyi sağlayacak üst düzey sorulara yer verilmelidir.
6. Öğrencilerin öğretmenlerine körü körüne bağlılığı ve önyargıları, eleştirel düşünmelerini olumsuz etkilemektedir. Bu noktada öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Öğretmen önce kendisi çok yönlü ve eleştirel düşünürürebilmeli ve ders etkinliklerinde öğrencileri eleştirel düşünürmeye yönlendirmelidir.

Kaynaklar

- Aybek, B. (2007). "Eleştirel Düşünme Öğretiminde Öğretmenin Rolü" *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(2). Hakemli Elektronik Dergi.
- Beyer, K. B. (1995). *Critical thinking*. Bloomington: Phi Delta Kapa Educational Foundation.
- Ennis, R.H. (1986). *A Taxonomy of Critical Thinking Dispositions and Abilities*. Teaching Thinking Skills Theory and Practice (Edited by Robert J. Sternberg). New York: W.H. Freeman and Company.
- Eklöf, F.T. (2005). Higher mind: The method of critical thinking. *Philosophical Practice*, 1(3), 129-133.
- Gaforth, D. (1999). Deitho: A Support Tool for Learning Critical Thinking <http://print.cps.nl/colgary/5.html> web adresinden 12.07.2001'de alınmıştır.
- Ghazali, M. (1997). *An Investigation into Teachers' Questions and Tasks to Develop Reading Comprehension*. University of Leicester, School of Education, Doctor of Philosophy, Leicester.
- Gürkaynak, İ., Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). *Eleştirel düşünme*. İstanbul: Artpres.
- Hassard, J. ve Dias, M., (2008). *The Art of Teaching Science*. USA: Roudlege Publishing.
- Karadeniz, A. (2006). "Üselerde Eleştirel Düşünme Eğitimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazı Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N., 2009. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Lunney, M., Frederickson, K., Spark, A., McDuffie, G. 2007. Facilitating Critical Thinking Through Online Courses. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 12 (3-4), 88.
- Mason, M. (2008). *Critical Thinking and Learning*. Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.
- Ozğür, N. (2007). Teachers' Questions: Do they encourage critical thinking?. Unpublished master's thesis, Anadolu University, Institute of Educational Sciences, Eskişehir, Turkey.
- Safi, A. ve Burrell, D. (2007). Developing Advanced Decision-Making Skills in International Leaders and Managers. *Vikalpa*, 32 (3), 1-8.
- Schafersman, S. D. (1991). An Introduction to Critical Thinking. <http://www.freeinquiry.com/critical-thinking.html>. Erişim Tarihi: 07/01/2011.
- Şahinel, S. (2007). *Eleştirel Düşünme*. Ankara: Pegem Akademi, Ankara.
- Şentürk, M. (2009). "İlköğretim Programının Eleştirel Düşünürü Geliştirmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.